

„Rijeci Spreči vratiti život...“

(Odlomak iz neobjavljenog rukopisa)

Pitanje zagađenja rijeke Spreče možda nije bilo aktuelnije nikad kao danas. Niko ne zna rješenje tog golemog ekološkog problema, koji se graniči sa ekološkom katastrofom. Pred našim očima bukvalno umire jedna rijeka i jedan božji dar, umjesto da služi ljudima, okrenut je voljom ljudi protiv ljudi. Rijeka Spreča napadnuta je iz više pravaca: hemija, mine, zepuštenost korita, brana na jezeru Lukavac... Prije tačno 20 godina bio je jedan pokušaj da se zaustavi uništavanje Spreče. Iako nije uspio, donosimo zapis o tom pokušaju, koji je pribilježio njegov glavni akter Čamil Naimkadić, u nadi da bismo sa ovim sjećanjem potakli neke nove akcije jer rijeci Spreči vratiti život moramo po svaku cijenu. (nap. urednika)

Obezbijedena podrška i u vrhu Republike, prijedlog za uvođenje ekološkog poreza zagađivačima, ipak-samo još jedan neuspjao pokušaj (Odlomak iz neobjavljenog memorarskog rukopisa „Svjedok vremena“)

Mada sam i ranije, kao i ostali stanovnici opštine Gračanica koji žive uz Spreču, znao da je, zahvaljujući prljavoj industriji Tuzlanskog bazena, ta nekadašnja naša ljepotica, po-

stala naša opasna otrovnica i industrijski kanal, kad sam stupio na dužnost predsjednika Izvršnog odbora opštine Gračanica, 1988. godine, odlučio sam da sa svojim prijateljima i saradnicima pokrenem to krupno, skoro nerješivo ekološko pitanje, u nadi da bi se na tom planu, iako sa dosta zakašnjenja, ipak nešto moglo pozitivno uraditi. Kao čovjek koji se bavio nekim ozbiljnim pitanjima za opštinu Gračanicu, osjećao sam da je, poslije nedopustivo zakašnjelog izlaska asfaltom u svijet, zagađena Spreča bila druga velika nepravda ili kazna, koja nije dolazila sama od sebe. I u ovom slučaju moji drugovi – saradnici, povjerali su mi kao predsjedniku Izvršnog odbora da ja radim i da druge angažujem kako znam i umijem ne bi li se nešto uradilo na ekološkoj zaštiti rijeke Spreče, koja je uveliko funkcionisala kao industrijski kanal prljavih hemijskih postrojenja uzvodno od Gračanice.

Raspravljajući šta bi prvo trebalo činiti, jedni su predlagali da organizujemo proteste – demonstracije uz Spreču, drugi da idemo u Sarajevo bar sa dva do tri autobusa nezadovoljnih građana. Ja sam odmah bio protiv. Nisam znao na koju ćemo insti-

Rekordan vodostaj rijeke Spreče, 19. 4. 1985. godine: regulacioni planovi za RO „Terme Ozren“ morali su biti promijenjeni

tuciju udariti. Ali sam znao da im se sutra za mnogo štošta moramo zamoliti, tražiti pomoć, pare... Odustali smo od štrajka i protesta, ali smo prihvatili apel poljoprivrednog inženjera Đorđe Panića „da se ne smijemo pomiriti sa činjenicom da je Spreča mrtva – da je industrijski kanal“. Ta definicija bila je glavni moto u svim našim daljim aktivnostima i razgovorima. Spisak zadataka na programu „Vraćanja života Spreči“ se povećao, a mi smo raspolagali sa sve više argumenata „u korist Spreče“.

Krenuli smo od zagađivača Spreče i ustanovili da ih ima velikih – dvadeset i jedan i manjih, stotinu dvadeset, da se nalaze na području čitavog sliva rijeke Spreče i to: Kalesija, Živinice, Banovići, Tuzla, Lukavac, Gračanica i Doboj. Jedni su predlagali da se obavezno uključe Kladanj i Šekovi-

ći i da je to pravi sliv rijeke Spreče. Zatim smo se dali u potragu za stručnim kućama koje se profesionalno bave ovom problematikom, koje imaju sve moguće reference za taj posao. Za kratko vrijeme došli smo do takvih kadrova (ljudi) koji su radili i po više godina za Ujedinjene nacije i to u različitim zemljama svijeta. Svi su bili optimisti, svi su nas uvjerovali da postoje rješenja, ali su ta rješenja bila jako skupa. Svi su navodili primjer Temze i Rajne. Ohrabrivali su nas, govoreći da se borimo za pravu stvar i da ćemo sigurno pobijediti. Logično, to nam je bio veliki podstrek da ustrajemo na ovom važnom zadatku: „Vraćanja života umrloj rijeci Spreči“.

Naredni zadatak bio je pridobijanje političkog rukovodstva u opštinama na čijim su teritorijama locirani zagađivači. Za

taj posao morali smo imati zvanično (izabrano) tijelo koje bi se moglo predstavljati i koordinirati rad svih sa svakim – u nekoj zvaničnoj formi. Prvi radni sastanak održan je 21. 3.1989. godine. Tu smo se dogovorili da Gračanica ima vodeće mjesto, s obzirom da je ona i pokrenula čitavu tu aktivnost. Prihvatili smo zadaću da formiramo svoj „Koordinacioni odbor“ od jedanaest članova, kao i zaključak da se formira poseban „Koordinacioni odbor“ od dvadeset i jednog člana za regiju Tuzla, u kome će se naći predstavnici svih opština i velikih privrednih sistema. Izabran sam za predsjednika i jednog i drugog koordinacionog odbora. Nama je ovo odgovaralo. To smo i željeli. Nije to bilo lako. Za ovaj napor i trud, mogao si od svojih drugova – saradnika dobiti pohvale, kritike, a ponekad i vrlo teška pitanja. Uglavnom, sve se ovo „pokrivalo“ entuzijazmom, kojeg kod mene nikad nije nedostajalo. U nastavku, angažovali smo stručne ljude i institucije koje su postoje na nivou regije Tuzla i Sarajevo. Osnovne privredne komore u Tuzli i Sarajevu bile su takođe nezaobilazne. Tu su i specijalizovana preduzeća (Vodoprivreda BiH), razni fondovi i tako dalje. Ide sve po našoj želji. Istina ne tako brzo, ali temeljito – da. Informišemo se mi često šta ima novog. Dodamo nešto i svoga, ali ne stojimo.

Diskusija se sve više bazira i dijeli na ekonomska i tehnička pitanja. Sve se više ubacuje i pitanje zdravlja ljudi, poljoprivredne proizvodnje, turizma i zdrave hrane. Svi sugovornici sa kojima smo kontaktirali isticali su svoju zabrinutost da li ćemo moći obezbijediti potrebna finansijska sredstva. Niko se nije usudio kazati obim potrebnih sredstava nego su uglavnom govorili da se radi o ogromnoj sumi

para, „velikoj sumi finansijskih sredstava“, „pravoj kući za izradu elaborata“ i tako dalje i tako redom.

Navest ću ukratko šta nam je sve predlagano kao rješenje tog gorućeg problema. Jedni su predlagali da se to može riješiti individualnim prečistačima, uz strogu kontrolu inspekcija – države, drugi su predlagali sistem zemljanih nasipa, treći regulaciju Spreče od Lukavca do Doboja, četvrti su kazali naše je 100% sigurno, a to je da se pravi, posebno, kanalizacija – kolektor odvojeno od Spreče sve od Banovića – Kalesije do rijeke Bosne i tu da se pravi odgovarajući prečistač u kapacitetu koliki je kolektor. Ovdje je bar meni pružena garancija. Dosta sagovornika isticalo je važnost zakonitog rada, dobre saradnje sa inspekcijama – državom. Podvučeno je da što više obezbijedimo kvalitetnih analiza. Ovo su sve, za nas bile, dobre upute, kako da radimo i što racionalnije vrijeme trošimo. Izuzetno su važne sugestije date oko pravilnog informisanja. Traženo je od većeg broja diskutanata da se ova problematika izdigne na nivo Republičke skupštine, kao skupština opština u regiji.

Poseban doprinos afirmaciji naših aktivnosti i promociji rada Koordinacionog odbora Gračanice, jedanaest članova i Koordinacionog odbora Tuzlanskog bazena, dvadeset jedan član, dala je snimateljska ekipa Radio – Televizije Sarajevo, na čelu sa Nađom Mehmedbašić, koja nas je posjetila 15. 8. 1988. godine i snimila sigurno jedan od najkvalitetnijih materijala s područja ekologije. Pošto smo im dali osnovne podatke sa kojima smo tada raspolagali, ekipa je prvog dana snimala stanje Spreče u Karanovcu, Sočkovcu i Miričini, a drugog, uzvodno uz Spreču, posebno u Lukavcu na

КАКО ОЖИВЈЕТИ СПРЕЧУ

Чиста ријека, здрав живот

Формиран Координациони одбор који ће бринути о заустављању даљег загађивања ријеке

Суочени са оправданим негодовањем грађана, посебно из Лукавачке, грачаничке и добојске комуне, након двије узастопне поплаве ријеке Спрече које су изазвале велике материјалне штете у пољопривреди и забринутост за будућност, у овом дијелу наше републике води се акција на заштити ове сада већ безживотне ријеке. Конституисан је и Координациони одбор за заштиту ријеке Спрече, на чијем су првом састанку у Грачаници, у ства-

ри, натављене започете активности на овом значајном послу у заштити човјекове околине.

Посебно забрињава чињеница да су воде Спрече и њени ријечни талози врло загађени, што се одrazilо и на плавно земљиште и на биље. Према ријечима Тамиле Нанмакдића, председника Координационог одбора, количина арсена у биљкама до 10 пута је већа од дозволене. Слична је ситуација и са садржајем живе чија кон-

центрашина у земљишту износи и хиљаду пута више од дозвољених количина.

У сливу ријеке Спрече, који обухвата површину од 1.940 квадратних километар у девет комуна (Кладањ, Шековићи, Калесија, Живинице, Бановићи, Тузла, Лукавац, Грачаница и Добој) живи само 440.000 становника. Ту где је насељеност два пута већа од републичког просјека, регистровано је 21 већи и 120 мањих загађивача. Сви присутни, међу којима су били и представници неких од

загађивача, zaloжили су се за јединствено одређење: за чисту Спречу. На том дуготрајном и мукоотрпном путу сваки субјекат мораће да да свој пуни допринос, како би се ова ријека не само очистила, већ и да престане да буде велика опасност по здравље становника. С тим у вези формирана је и посебна комисија која треба да сумира расправу и утврди залатке како би се приступило њиховом реализовању.

С. П.

Sodi i Koksno-hemijskom kombinatu. Naravno, zamolili smo ih da snime mjesto gdje se ulijeva Jala u Spreču, da obave što više razgovora sa ljudima iz mjesnih zajednica. Naravno, sve je to Nađa uvažila i ispoštovala. Snimljeni materijal emitovala je u svojoj poznatoj emisiji „Forum“ 15. 9. 1988. godine u 20 sati. Znali smo mi da će nam poslije ove emisije biti lakše „ulaziti na neka vrata koja su bila, skoro pa zatvorena“.

Kada smo bili kod Predsjednika Republičkog Izvršnog vijeća u Sarajevu, druga Marka Ćeranića (dana 27. 09. 1988. godine u 18 sati), prije početka zvaničnih razgovora, on nas je jednostavno ohrabrio riječima: „Spreča – ide“. Te su riječi za mene bile od velike važnosti zato što do tada u vezi sa Sprečom, ja sa njim nisam uopšte kontaktirao. Znači, eho svih naših aktivnosti – vapaja došao je i do njega, to jest do „pravih ušiju“, što je nama – Gračanlijama i drugima trebalo još brže da otvora zatvorena vrata.

Nakon svestranih rasprava i diskusija, 1. 11. 1989. godine, napokon, prezentiran nam je toliko očekivani program. Možda je ovdje pravo mjesto da navedem

bar nekoliko podataka iz tog programa o otpadnim materijama kojima se tada trovala naša „ljepotica“ Spreča: Fabrika sode Lukavac dnevno 50 tona hloriga, 40 – 70 tona prašine (krede), 15 tona pepela; Hlor-alkalni kompleks (HAK) isto, dnevne količine: benzola 300 kg, cijanida 25 kg, fenola 80 – 100 kg i tako dalje. Još je gora situacija sa teškim metalima. Sve je to bilo daleko iznad dozvoljenih količina. Pitali smo se kakav život rijeke Spreče možemo očekivati ako se u nju permanentno – stalno dozira tako velika količina otrova.

Dobro je što smo sve ovo spoznali, da bar znamo zašto je „umrla“ naša ljepotica i jedna od poznatijih rieka u Evropi po bogatstvu flore i faune. Naš cilj je bio dovesti to do zakonske obaveze: da svaki od zagađivača plaća doprinos od prodane tone ili litra gotovog proizvoda. Kontrola svaka tri mjeseca i na kraju godine, isplata štete po završnom računu. Mi smo bili blizu tog cilja, imali smo veliku podršku, na što sam se ja posebno ponosio. Eto, zato ja i kažem da me je nesretni rat zaustavio, pred otvorenim vratima. Buduća generacija, kreni odavde, pa ćeš sigurno stići do željenog cilja. □